

bekostning af effektivitet og frihed». Det er sikkert, hedder det videre, at verden ikke meget længere vil finde sig i arbejdsløsheden, men det må være muligt ved en rigtig analyse at helbrede sygdommen og dog bevare effektivitet og frihed, fremfor at handle som slaver af en eller anden afdød økonom eller hente sine ideer fra en eller anden akademisk skribler.

Einar Cohn.

Karl Marx and the Close of His System.
By Eugen von Böhm-Bawerk.
Böhm-Bawerk's Criticism of Marx. By Rudolf Hilferding.

Together with an Appendix consisting of an Article by Ladislaus von Bortkiewicz on the Transformation of Values into Prices of Production in the Marxian System.

Edited with an Introduction by Paul M. Sweezy. Augustus M. Kelley, New York, 1949. xxx + 224 Sider, Pris \$ 3.50.

Det falder een vanskeligt at tænke sig andet, end at det må være en noget speciel oplevelse at være marxist i dagens USA. Megen ørenlyd kan han vel ikke vinde, og selv om han kunne, hvis han gjorde en større indsats derfor, så er det vel noget begrænset, hvad han overhovedet kan gøre. Det arbejdsområde, som kan blive tilbage for en akademisk marxist, bliver vel nærmest arkivstudier af typen: Zur Kritik der kritischen Kritizismus. — Ja, det er sådanne reflexioner, man umiddelbart må gøre, når man får en bog, som den, der her skal anmeldes, i hånden. Og dog er der næppe tvivl om, at Sweezy's mening med at udsende en bog som denne er noget andet og mere end blot at gøre noget uden alligevel at gøre noget.

Problemet, som behandles i denne bog af de tre forfattere, Böhm-Bawerk, Hilferding og Bortkiewicz, er det berømte transformationsproblem, problemet om profitatens udligning i arbejdsværditeorien. Dette problem går som bekendt tilbage til Ricardo, hvem det aldrig lykkedes at give nogen løsning på det, — han observerede lige akkurat problemet, men heller ikke mere — og det blev derfor først Marx, som skulle komme med en forklaring på, hvorledes man samtidig kan

hævde, at det er arbejdsmængderne, som ligger til grund for varernes bytteværdi, og at kapitalisterne i produktionsgrene med forskellig «organisk sammensætning» af kapitalen opnår samme procentvise profit på deres kapital. Marx gjorde opmærksom på problemet allerede i første bind af *Das Kapital*, men fremkom først med sin løsning i det næsten tredive år senere udkomne tredje bind. I mellemtiden ventede alverden i spænding på gådens løsning; der blev tilmed udskrevet prisopgaver derom. Da så endelig tredje bind udkom, og løsningen afslørede, startedes en polemik af tyske dimensioner og ført med en sand *furor teutonicus*.

To af de mest kendte indlæg i denne debat er netop de nu igen publicerede essays af Böhm-Bawerk og Hilferding, hvor naturligvis Böhm-Bawerk står som opponent og Hilferding som forsvarer. Jeg skal ikke referere argumenterne. Böhm-Bawerks virkelig elegante, og i tonen forevrigt forbavsende urbane og mod Marx respektfulde, indlæg indeholder vist omtrent alt, hvad der fra «borgerlig» side før og senere er blevet indvendt mod Marx's løsning af transformationsproblemet og mod hans arbejdsværdilære overhovedet. Det er særdeles læseværdigt. Hilferdings indlæg virker på baggrund heraf temmelig mat og giver ikke ret meget, bortset fra en mere almindelig påstand om, at Böhm-Bawerk har misforstået meningen med arbejdsværdilæren — altså ikke primært misforstået arbejdsværdilærens logik, men derimod dens anvendelsesområde. Ifølge Hilferding har Böhm-Bawerk ikke begrebet, at arbejdsværdilæren skal anvendes til at afsløre det kapitalistiske samfunds udviklingslove. Dette er en ganske anden problemstilling end den «borgerlige» økonomis, og derfor må det begrebsmæssige apparatur også blive helt forskelligt.

Dette punkt i Hilferdings kritik af Böhm-Bawerk må man naturligvis give ham ret i. Der er ingen som helst tvivl om, at det vi kalder økonomisk teori, ikke tager sigte på at forklare samfundsformernes udvikling, og hvis det blot var således, at den marx'ske model kun skulle forklare samfundsorganisationernes udvikling, medens den «borgerlige» model kun skulle forklare markedsforholdene

bekostning af effektivitet og frihed». Det er sikkert, hedder det videre, at verden ikke meget længere vil finde sig i arbejdsløsheden, men det må være muligt ved en rigtig analyse at helbrede sygdommen og dog bevare effektivitet og frihed, fremfor at handle som slaver af en eller anden afdød økonom eller hente sine ideer fra en eller anden akademisk skribler.

Einar Cohn.

Karl Marx and the Close of His System.
By Eugen von Böhm-Bawerk.
Böhm-Bawerk's Criticism of Marx. By Rudolf Hilferding.

Together with an Appendix consisting of an Article by Ladislaus von Bortkiewicz on the Transformation of Values into Prices of Production in the Marxian System.

Edited with an Introduction by Paul M. Sweezy. Augustus M. Kelley, New York, 1949. xxx + 224 Sider, Pris \$ 3.50.

Det falder een vanskeligt at tænke sig andet, end at det må være en noget speciel oplevelse at være marxist i dagens USA. Megen ørenlyd kan han vel ikke vinde, og selv om han kunne, hvis han gjorde en større indsats derfor, så er det vel noget begrænset, hvad han overhovedet kan gøre. Det arbejdsområde, som kan blive tilbage for en akademisk marxist, bliver vel nærmest arkivstudier af typen: Zur Kritik der kritischen Kritizismus. — Ja, det er sådanne reflexioner, man umiddelbart må gøre, når man får en bog, som den, der her skal anmeldes, i hånden. Og dog er der næppe tvivl om, at Sweezy's mening med at udsende en bog som denne er noget andet og mere end blot at gøre noget uden alligevel at gøre noget.

Problemet, som behandles i denne bog af de tre forfattere, Böhm-Bawerk, Hilferding og Bortkiewicz, er det berømte transformationsproblem, problemet om profitatens udlicning i arbejdsværditeorien. Dette problem går som bekendt tilbage til Ricardo, hvem det aldrig lykkedes at give nogen løsning på det, — han observerede lige akkurat problemet, men heller ikke mere — og det blev derfor først Marx, som skulle komme med en forklaring på, hvorledes man samtidig kan

hævde, at det er arbejdsmængderne, som ligger til grund for varernes bytteværdi, og at kapitalisterne i produktionsgrene med forskellig «organisk sammensætning» af kapitalen opnår samme procentvise profit på deres kapital. Marx gjorde opmærksom på problemet allerede i første bind af *Das Kapital*, men fremkom først med sin løsning i det næsten tredive år senere udkomne tredje bind. I mellemtiden ventede alverden i spænding på gådens løsning; der blev tilmed udskrevet prisopgaver derom. Da så endelig tredje bind udkom, og løsningen afslørede, startedes en polemik af tyske dimensioner og ført med en sand *furor teutonicus*.

To af de mest kendte indlæg i denne debat er netop de nu igen publicerede essays af Böhm-Bawerk og Hilferding, hvor naturligvis Böhm-Bawerk står som opponent og Hilferding som forsvarer. Jeg skal ikke referere argumenterne. Böhm-Bawerks virkelig elegante, og i tonen forevrigt forbavsende urbane og mod Marx respektfulde, indlæg indeholder vist omtrent alt, hvad der fra «borgerlig» side før og senere er blevet indvendt mod Marx's løsning af transformationsproblemet og mod hans arbejdsværdilære overhovedet. Det er særdeles læseværdigt. Hilferdings indlæg virker på baggrund heraf temmelig mat og giver ikke ret meget, bortset fra en mere almindelig påstand om, at Böhm-Bawerk har misforstået meningen med arbejdsværdilæren — altså ikke primært misforstået arbejdsværdilærens logik, men derimod dens anvendelsesområde. Ifølge Hilferding har Böhm-Bawerk ikke begrebet, at arbejdsværdilæren skal anvendes til at afsløre det kapitalistiske samfunds udviklingslove. Dette er en ganske anden problemstilling end den «borgerlige» økonomis, og derfor må det begrebsmæssige apparatur også blive helt forskelligt.

Dette punkt i Hilferdings kritik af Böhm-Bawerk må man naturligvis give ham ret i. Der er ingen som helst tvivl om, at det vi kalder økonomisk teori, ikke tager sigte på at forklare samfundsformernes udvikling, og hvis det blot var således, at den marx'ske model kun skulle forklare samfundsorganisationernes udvikling, medens den «borgerlige» model kun skulle forklare markedsforholdene

under givne samfundsorganisationer, var der ikke meget at diskutere. Så drejede det sig i virkeligheden ikke blot om to forskellige modeller, men også om to forskellige grene af videnskaben. At diskutere Marx' «borgerlig» økonomi ville da være lige så meningsløst, som at diskutere om det copernikanske system eller det walras'ske system er det rigtige. Imidlertid hævder jo også marxisterne, at Marx' model er rigtigere end den «borgerlige» model, når det drejer sig om at forklare markedsforholdene under givne samfundsorganisationer. Her er naturligvis det Rhodos, hvor der kan springes — for at tale i marxistisk tunge.

Så snart man begynder at diskutere fordele og ulemper ved marxistisk teori, opstår imidlertid den vanskelighed, at denne teori er overordentlig grovt tilhugget. Der er huller i den, den er som oftest upræcist formuleret og synes i det hele taget primitiv sammenlignet med den «borgerlige» økonomis efterhånden ret raffinerede systemer. Inden man derfor får en virkelig rigorøs og konsistent fremstilling af den marx'ske teori, er det helt håbløst at diskutere, thi inden dette er sket, ved man jo i virkeligheden ikke, hvad der kan drages for slutninger fra den. I denne henseende er Borkiewicz' artikel om transformationsproblemet værdifuld, thi hvad han gør, er netop at søge at formulere dette problems løsning rigorøst i matematisk form (dette prøver hverken Böhm-Bawerk eller Hilferding). Det viser sig da også straks, at hans konklusioner bliver noget forskellige fra Marx'!

Skal Marx' lære leve videre — hvad enten det bliver gennem at slå den «borgerlige» økonomi ud, eller det bliver som selvstændig videnskabelig disciplin — er der ingen tvivl om, at vejen er den af Sweezy påpegede. Man må begynde med at formulere teorien skarpt, så den virkelig kan bruges til at gøre deduktioner på grundlag af. Først da kan man sammenstille «borgerlig» og marxistisk økonomi. En anden sag er så, at dette formentlig også vil blive den marx'ske økonomis selvmord, thi det vil rimeligvis vise sig, at alle de slutninger, som de store mestre mener at have draget ud fra Marx's økonomiske teori — for ex. Marx' tese om kapi-

talismens overgang i socialismen, Lenins lære om kapitalismens ulige udvikling og om «kædens svageste led» o. s. v. — i virkeligheden «blot» er storslåede, givetvis geniale, visioner, tilkommet ret intuitivt og sikkert med kraftig inspiration i den marx'ske økonomiske lære, men på ingen måde som logiske resultater af denne teori eller nogen anden teori. Men sikkert ved vi ikke dette, før Sweezy og hans få fæller får givet Marx den nødvendige rigorøse formulering — fra russisk side skal man, så vidt det kan forstås af diskussionen blandt russiske økonomer p. t., ikke vente sig, at en sådan form for marx-fornyelse (marx-formalisering) skal komme. F. s. v. må man tage hatten af for Sweezy, selv om hans arbejde formentlig kun vil få det negative resultat, at Marx's økonomiske teori ikke kan klare den opgave, dens tilhængere tiltror den evner til at løse.

Bent Hansen.

Economic Survey of Europe in 1949. Prepared by the Research and Planning Division Economic Commission for Europe. Geneva 1950. — xv + 229 sider. Pris: 15 s.

I den syndflod af beskrivelser, beretninger og betænkninger om internationale økonomiske forhold, som siden krigen er væltet ud over os, indtager publikationerne fra ECE i Genève en ganske særlig plads. De to foregående oversigter fra denne institution har været af en sådan kvalitet, at man går til læsningen af den nu foreliggende tredje årgang med de største forventninger. Og det kan siges uden forbehold, at man bliver ikke skuffet. Europakommissionen lader sig ikke nøje med at indsamle statistik. Den bearbejder stoffet, belyser problemerne ud fra stadig nye synsvinkler og graver sig for hver ny årgang af oversigten dybere ned i spørgsmålene — alt dette uden at fremstillingen mister sin læselighed.

Kommissionen er det eneste forum for en drøftelse af Europas problemer som helhed, og dens generalsekretær, Gunnar Myrdal, er den ivrigste talsmand for en genoplivelse af handelen mellem Øst og Vest. De to første årgange af Economic Survey udmærkede sig ved at indeholde fyldige fremstillinger af ud-